

Október hatása Keleten¹

Új Március (Bécs) 1927., különszám, 111–117.

Hogy Lukács is ott van szerzőként az Új Márciusnak – a Kommunisták Magyarországi Pártja Bécsben megjelenő folyóiratának – abban a különszámában, amelyik az októberi forradalom 10. évfordulójáról emlékezett meg, abban nincs semmi meglepő. Végül is a 20-as években Lukács, ha (a KMP frakcióharcainak folyományaképp) a Komintern többször a második vonalra rendelte is vissza, vagy egyenesen eltiltotta is a politizálástól – tudott dolog, Lukács maga írja a könyv előszavában, ilyen „kényszerű szabad időben” született a Történelem és osztálytudat is 1922 végén –, mindvégig valamiképp a KMP egyik vezető figurájának számított.

Hogy a gyarmatok ügyéről írt, tán meglepőbbnek tűnhet, nem igazán olyan téma ez, amelyet Lukácssal asszociálni szoktunk, ám más feladatok (az ifjúsági mozgalom, az emigráció frakcióival való kapcsolattartás, pártiskola) mellett minden jel szerint a gyarmatok nemzeti mozgalmainak ügye is rá volt kiosztva a bécsi emigrációban: nem az Október hatása Keleten az egyetlen olyan írása, amely a kérdéssel foglalkozik – nem egészen logikátlanul, az egyenlőtlen fejlődés problémája a '24-es Lenin-tanulmányban is foglalkoztatta őt. Mindenesetre egy bizonyos dr. Lukac Ausztriából föltűnik a Liga gegen Koloniale Unterdrückung végrehajtó bizottságának 1926 júliusi névsorában is, annak a szervezetnek a (talán csak remélt és legalábbis részben csak morális támogatást ígérő) vezetői (Georg Ledebour, Henri Barbusse, Henriette Roland Holst, Martin Andersen Nexö, Friedrich Adler é. m.) között, amelyet Willy Münzenberg próbált (nem a Komintern támogatása nélkül) tető alá hozni különböző,*

* Lásd: Marokkó – Szíria – Kína, Új Március, Wien, 1925. szeptember (I. évf., 3. sz.), 25–30.; Gyarmati krónika, Párisi Munkás, Paris, 1926. június 26. (III. évf., 26. sz.), 2. – Lukács 20-as években írt cikkeinek gyűjteményét lásd: <https://www.lana.info.hu/lukacs-gyorgy/lukacs-gyorgy-muvei/lukacs-gyorgy-publicisztikaja-1920-1929/>.

a gyarmatosítás vagy legalábbis a gyarmatosító háborúk kilengései ellen tiltakozó mozgalmakból, kínai, indiai, arab emigrációs csoportokból.* (A továbbiakban azonban nem szerepel ez a név a Liga – a Komintern politikai fordulatai miatt hányatott – történetében.)

Ami Lukács politikai diagnózisát illeti – „1917 októbere óta az idegen tőkésuralom megdőntése új irányt kap: megnyílik a szocializmus felé vezető perspektíva” –, cikkének mai olvasójában ébredhetnek kételyek, tán inkább hajlunk a kérdésen eltűnődő Engelsszel egyetérteni: „De hogy azután [ti. önállóságuk elnyerése után – M. M.] milyen társadalmi és politikai fázisokon kell majd átmenniök ezeknek az országoknak, amíg szintén elérkeznek a szocialista szervezethez, erről ma, azt hiszem, csak meglehetősen hiábavaló hipotéziseket állíthatunk fel”.** De hát nem ez volt a egyetlen ígéret, amelynek a beváltásával a történelem adós maradt. Ám a cikk alapgondolatát – „[a]z angol, francia, holland stb. munkásnak tudnia kell, hogy ha nem küzd aktíve »saját« nemzetének gyarmati uralma ellen, vagyis nem köt aktív szövetséget a fellázadó gyarmati népekkel (bármilyen is legyen a lázadók osztályösszetétele), objektíve támogatója lesz a gyarmati elnyomásnak” –, amely voltaképp csak parafrázisa a Ludwig Kugelmannhoz írt, és a cikkben idézett Marx-levelnek, nem szeretném vitatni.

Mesterházi Miklós

A Kommunista Internacionálé a szó szoros értelmében véve az első teljes Internacionálé. Mert a Kommunista Internacionálé egyesíti először magában a világ proletariátusát, nem szorítkozik csupán az európai, illetve a fehér bőrű munkásságra. Ez a megszorítás az I. Internacionálé számára a tényekből fakadó szükségszerűség volt. Abban az időben a tőkés termelés kifejlődése még Európa nagy részében is oly kezdetleges volt, még itt sem fejlődhetett ki mindenütt forradalmi, forradalmi öntudattal bíró, az Internacionáléba szervezhető proletariátus. Az I. Internacionálé tehát Marx és Engels elméleti meglátása ellenére sem lehetett más a gyakorlatban, mint az európai, helyesebben a fejlettebb európai államok proletariátusának Internacionáléja.

* Fredrik Petersson: „We are neither Visionaries, nor Utopian Dreamers”. Willi Münzenberg, the League against Imperialism, and the Comintern, 1925–1933, Åbo Akademis förlag, Åbo/Turku é. n., 95.

** Engels levele Karl Kautskyhoz 1882. szeptember 12-én, MEM XXXV., 336.

1. Marx a gyarmatokról

Az a gondolat, melynek a megvalósítása a III. Internacionálé politikájának sarkköve lett – a proletariátus és az elnyomott gyarmati népek egyesítése – éppúgy, mint az osztályharc elméletének minden fontos tétele, nemcsak logikai szükségszerűséggel következik Marx elméletéből, hanem számtalan helyen félreérthetetlenül, világosan kifejezésre is jut Marx írásaiban. 1853-ban, az angolok indiai uralmának perspektíváiról írván (a *New York Daily Tribune* augusztus 8-iki számában) Marx részletesen kifejti a kapitalizmus Indiába való behatolásának, India kapitalizálásának gazdasági és társadalmi következményeit. A következtetéseket pedig így fejti ki:

„De az indiaiak nem fogják learatni egy új társadalomnak azokat a gyümölcsseit, melynek elemeit a brit burzsoázia közéjük szórja, amíg Nagy-Britanniában magában a jelenleg uralkodó burzsoázia uralmát az ipari proletariátus meg nem dönti, vagy a hinduk maguk nem erősödtek meg annyira, hogy végleg lerázzák magukról az angol igát.”²

Hogy pedig ezt az összefüggést Marx a *proletariátus felszabadulása szempontjából* milyen perdöntőnek látta, mutatja Engelshez írt (1858. október 8-án kelt) levele:

„Nem tagadhatjuk, hogy a burzsoázia másodszor éli végig a maga tizenhatodik századát, olyan tizenhatodik századot, melyről remélem, hogy éppen úgy a halálharangot kongatja meg felette, ahogy az első az életbe lendítette. A polgári társadalom tulajdonképpeni feladata a világpiacnak, legalább körvonalalaiban, és egy világpiacon alapuló termelésnek létrehozása volt. Mivel a föld kerek, úgy látszik, ez a folyamat Kalifornia és Ausztrália gyarmatosításával, Kína és Japán a világforgalomba való bevonásával befejeződött. Mi az előtt a nehéz kérdés előtt állunk: a kontinensen küszöbön áll a forradalom, és nyomban a társadalmi forradalom jelegét fogja felvenni. De nem fogják ebben a kis szögletben szétzúzni, ha a polgári társadalom fejlődése egy sokkal nagyobb terepen még felmenőben van?”³

Ennek az összefüggésnek tisztán látása Marxot, amikor az I. Internacionálé révén belenyúlhatott a proletariátus világpolitikájának irányításába, elvezette a gyarmatok felszabadulási harcának a proletariátus osztályharcával való stratégiai összefüggéséhez. Ezt az összefüggést *elméletileg* utolérhetetlen világossággal és szabadsággal fejtette ki, ha természetesen neki gyakorlatilag érvényt szerezni az objektív és szubjektív tényezők fejletlensége miatt nem is tudott. Kugelmannhoz intézett (1869. november 29-én kelt) levelében ezt írja Marx:

„Mind jobban és jobban arra a meggyőződésre jutottam – és most a feladatunk ezt a meggyőződést belevinni az angol munkásosztályba –, hogy sohasem lesz képes Angliában valami eldöntőt végbevinni, amíg politikáját Írországot illetőleg a leghatározottabban el nem választja az uralkodó osztályok politikájától, amíg nemcsak hogy együtt [nem] harcol az írekkel, hanem magához [nem] ragadja a kezdeményezést, hogy felbontsa az 1804-es uniót, és szabad szövetséges viszonyt teremtsen. Ezt pedig nem Írország iránt érzett rokonszenvből kell sürgetni, hanem mint az angol proletariátus érdekében álló követelést. Ha nem, akkor az angol népet az uralkodó osztályok továbbra is járószalagon vezetik, mert közös frontban állanak vele Írországgal szemben... Mivel pedig az angol munkásosztály feltétlenül döntő súllyal esik latba a szociális felszabadulás harcában, kötelességünk itt nekifeküdni a dolognak. Az angol köztársaság Cromwell alatt valójában – az ír kérdésen bukott el. Ennek nem szabad megisméltödni.”⁴

A Bakunin ellen írt „bizalmas közlésben” (1870) ugyancsak élesen foglalja össze ezt az álláspontját:

„Az Internacionálé álláspontja az ír kérdésben tehát egészen világos. Legfontosabb feladata a szociális forradalmat Angliában meggyorsítani. E célból a döntő csapást Írországból kell megindítani.”⁵

2. A II. Internacionálé

Égészen más volt a helyzet a II. Internacionáléban. A II. Internacionálénak – különösen a fejlődése későbbi szakaszában – már egészen konkrétan kellett volna állást foglalnia az imperialista kapitalizmus ellen fellázadó gyarmati népek szabadságküzdelmei dolgában. A gyarmati kérdés – éppen úgy, mit a vele legszorosabb összefüggésben álló imperialista háború kérdése – mind jobban *napi politikai* kérdéssé vált. Oly erősen, hogy szemet hunyni fölötte teljességgel lehetetlen volt. Nem is hunyt szemet a II. Internacionálé. Sőt azt se lehet mondani, hogy a II. Internacionálé és egyes pártjai nem foglaltak volna állást a gyarmati háborúk, a gyarmati elnyomatás és kizsákmányolás borzalmai ellen. Csak az olyan egészen tudatos opportunisták, mint Bernstein, mondták a gyarmatosítást kikerülhetetlen szükségszerűségnek, ami ellen *ezért* romantikus utópizmus volna küzdeni. De a baloldal (például Kautsky a német párt drezdai kongresszusán 1903-ban) élesen kikelt ez ellen a felfogás ellen, és tagadta, hogy a gyarmatosítás gazdasági szükségszerűségének elis-

meréséből az következne, hogy a szocialista pártok támogathatnák a gyarmatosítást. Ennek a magában véve helyes megállapításnak gyakorlati következményei már azonban teljesen opportunisták ízei voltak. Mert Kautsky így folytatja a gondolatmenetét:

„...gyerekes volna azt hinni, hogy meggátolhatjuk ebben (tudniillik a kapitalizmust a gyarmati terjeszkedésben), de a tőkés urak, ha Németországon kívül akarnak terjeszkedni, tegyék azt saját költségükre és veszélyükre... ne kívánják, hogy a német nép csak egy gránátos csontjait is feláldozná azért, hogy a burzsoázia hasznot húzzon gyarmati kalandjaiból.”

Ennek az elméletileg teljesen hamis, Bernstein aktív opportünizmusával szemben *passzív* opportünizmushoz vezető felfogásnak nyomban meglátszottak a *gyakorlati* következményei. A közép-afrikai herrerolázadás⁶ alkalmával a német szociáldemokrata parlamenti frakció a költségek megszavazásakor⁷ már csak *tartózkodott a szavazástól*. A párttagság általános elégedetlenségével szemben a szintén baloldali Ledebour (a brémai kongresszuson, 1904) azt fejtegette, hogy a német kormánynak kötelessége volt a telepések életét megvédelmezni – a frakció tehát nem *szavazhatott* a hitelek ellen. Ez a kiragadott példa jellemző a II. Internacionálé egész magatartására, hiszen hogy még csak néhány példát soroljunk fel, az angol fabináusok nyíltan helyeselték a gyarmati politikát, a francia szocialisták a kínai expedíciót stb. A gyarmati kérdésben csakúgy, mint az osztályharc többi kérdésében feladott minden *elvi* álláspontot. Óvakodott attól, hogy a gyarmati kérdést bekapcsolja a *proletár osztályharc forradalmi stratégiájába*.

Az elvi kérdésből, még a legjobb esetben is, a „visszaélések reformista ostromozása” lett. Bebel az esseni kongresszuson (1907) így foglalja össze a II. Internacionálé álláspontját:

„A gyarmatosítás politikája magában véve nem bűn, a gyarmatosítás bizonyos körülmények között kulturális tevékenység lehet, az a kérdés, *hogyan viszik a gyarmati politikát.*”

3. A gyarmati kérdés fejlődése az imperializmus korszakában

Szembeötlő Marx és a II. Internacionálé álláspontjainak szöges ellentéte. Pedig Marx prófétai éleslátással kifejtett álláspontja a II. Internacionálé korszakában még inkább igazolódott, és főleg még aktuálisabbá lett, mint Marx idejében volt. Marxnak az a jóslata, hogy a világ felosztása a gyarmatosító államok között befejezés felé közeledik, az imperializ-

mus korában szemmel látható valósággá vált. A harc mindinkább már akörül kezdett folyni, hogy a gyarmatokat, félgymati területeket, érdekszférákat stb. újból felosszák egymás között az imperialista államok. Új gymati területek meghódításának lehetőségei mindig kisebbekké váltak. Ugyanez a folyamat gyökeresen megváltoztatja a gymmatok és a kapitalista világ közötti viszonyt. Már Marx világosan megállapította, hogy a kapitalizmus behatolásának folyamata a gymmatokban a hűbéri vagy még primitívebb gazdasági rendszereket felbomlasztja. Az imperializmus korszakában ez a hatás – mint ezt Lenin Marx tanításait továbbfejlesztve meglátta és kifejtette – *minőségi változáson* megy keresztül. A gymmati országok primitív társadalmi rendjének felbomlása előbb-utóbb *kitermeli a proletariátust*. A felbomlást előidéző áruexport pedig az imperialista korszak folyamán átalakult *tőkeexporttá*: a gymmatokon ipar keletkezik. Bármennyire is törekszik az idegen tőke arra, hogy lassítsa ezt a folyamatot (mert nem akar magának konkurenst nevelni), a gymmatok iparosodása rohamos tempóban halad előre. Japán, mely Marx idejében még félgymati jellegű ország volt, ma imperialista-kapitalista jellegű országgá vált. Kína és India pedig, ha lassúbb tempóban is, de annyira fokozták kapitalista ipari termelésüket, hogy a legnagyobb angol gymmati exportipar (a textilipar) már komolyan érzi ennek a konkurenciának a hatását. A többi gymmati országokban is egyre kevésbé szorítkozik a termelés arra a néhány speciális árucikkre, melyekre az anyaország szükséglete akarja utalni őket (például arany és gyémánt Dél-Afrikában, juhtenyésztés Ausztráliában). Az általános iparosodás (szénbányászat, vasipar, textilipar stb.) gyorsabb-lassúbb ütemben halad előre ezekben a gymmatországokban is. Egyesek közülük már közelednek – szükségletük megnagyobbodása mellett is – ahhoz a ponthoz, hogy az anyaország feléjük irányuló áruexportját feleslegessé tegyék, vagy legalábbis átalakítsák ezt *termelési eszközök exportjává fogyasztási cikkek exportja helyett*.

Ez a fejlődés gyökerében megváltoztatja a gymmati államok *társadalmi szerkezetét*. A forradalmi fejlődés szempontjából a döntő osztály, az ipari munkásság keletkezését már kiemeltük. A tőkeexporttal, az ipari fejlődéssel karöltve szükségképpen kifejlődik a *burzsoázia* is a gymmatokban. A gymmatosító nemzetek politikája csak lassítani tudja ezt a fejlődést, de feltartóztatni nem bírja. A lassító politika pedig azzal az eredménnyel jár, hogy *egész sor komoly érdekellentét* fejlődik ki a gymmati és az anyaországi burzsoázia között (vámkérdések, Nílus-szabályozás Egyiptomban stb.), melyek a forradalmi fejlődés kezdeti

fokán a burzsoáziát belekapcsolják a nemzeti felszabadulásért vívott harc frontjába. Ugyanez a fejlődés létrehozza az összes gyarmatokban a *nemzeti intelligenciát is*, melynek addig, amíg az ország gyarmati vagy félgymati állapotban van, nincs elhelyezkedési lehetősége, mely tehát a maga egészében, legfelső rétege kivételével, a nemzeti forradalom álláspontján szokott állni. A gyarmati államok lakosságának legnagyobb tömegét, a *parasztságot*, a tőkés fejlődés a nyomornak még mélyebb fokára taszítja. A hűbériség maradványait a tőkés fejlődés nem takaríthatja el hirtelen, sőt legtöbb esetben haszonélvezőjévé lesz az így kínálózkodó feudális jellegű parasztkizsákmányolásnak, mely a kapitalizmus kibontakozásával legfeljebb formájában változik (kereskedelmi tőke szerepe a kínai földbérleteknél), de nem változtatja meg nyomását a parasztság millióira. A hűbéri formák felbomlását mindenütt a világon *parasztforradalmak kísérik*. A gyarmati felszabadulási harc tehát közvetlenül a több százmilliós parasztság felszabadulási küzdelme: ez a tulajdonképpeni gyarmati kérdés.

Ez a viharos tempóban végbemenő fejlődés egész forradalmi korszakra elegendő, csak kirobbanásra váró gyújtóanyagot halmoz fel az összes gyarmatokban. A tőkés termelés behatolása már kezdetben is lázadásokat vált ki a gyarmatokban (a legnagyobbak: a sepoy-lázadás Indiában, a Taiping-lázadás Kínában, a múlt század közepén). De ezeknek a lázadásoknak, melyek elszigetelt mivoltuk és célkitűzésük reakciós jellege miatt eleve bukásra voltak ítélve, belső és külső jelentőségük megváltozik a *forradalmi korszak beköszöntésével Európában*. Már az 1905-ös forradalom hatása kimérhetetlen volt. Perzsiától és Törökországtól Kínáig mozgásba jön az egész Kelet, és ha az első orosz forradalom bukása következtében itt is elül az első nagy forradalmi hullám, teljes lecsendesülés mégsem következik be soha többé.

Még sokkal nagyobb az 1917-es forradalom hatása. Oroszország sajátos földrajzi és társadalmi szerkezete és a bolsevik párt helyes forradalmi stratégiája *közvetlen összefüggésbe hozták a győztes proletárforradalmat a gyarmati népek felszabadulási harcával*. A cári Oroszország egy összefüggő testben egyesítette az anyaországot és gyarmatokat (Turkesztán, Szibéria stb.), a bolsevikiek vezette forradalom pedig *az egész területen összekapcsolta a proletárforradalmat a parasztságot lenyomó hűbéri iga széttörésével és az elnyomott nemzetek felszabadulásával*. Az orosz forradalom győzelme ilyen módon egyúttal egy egész sor gyarmati sorban élő nép felszabadulását is jelentette. Az 1917. októberi forradalom hatása így nemcsak *nagyobb és közvetlenebb* volt, mint az 1905-ösé lehetett, hanem mélyreható változásokat is

idézett elő az utána kitörő gyarmati forradalmakban. Eddig a tőkés termelés elleni lázadásnak szükségképpen reakciós irányzata is volt, sőt a legtöbbször ez állott előtérben: *visszatérés a kapitalista betörés előtti állapothoz* (boxerlázadás), ami a legelmaradottabb uralkodó osztályoknak biztosíthatott vezető szerepet. 1917 októbere óta *az idegen tőkésuralom megdöntése új irányt kap: megnyílik a szocializmus felé vezető perspektíva*. Bármilyen nehéz harcok kellenek is mindenütt annak az új iránynak kibontakozására, ami a forradalomnak mindenütt *plebejus* jelleget ad, ez az irányzat feltartóztatlanul halad a győzelem felé.

Így ezeket a gyarmati forradalmakat azonban nemcsak méreteik gigászi volta emeli minden eddigi parasztforradalom fölé, hanem azok a különleges világtörténeti körülmények, amelyek között lejátszódnak. Éspedig: 1. összekapcsolódottságuk a gyarmatok *nemzeti szabadságharcával* (az a tény, hogy az imperialista elnyomás gazdasági gyökere a hűbéri maradványokban van, az alapja a gyarmati szabadságharcok dialektikájának); 2. összefonódottságuk a gyarmatokban mind jobban felfejlődő *proletariátus felszabadulási harcával*. (Az orosz forradalom alapvető stratégiai gondolata, a munkás- és parasztszövetség a fejlettebb gyarmatok felszabadulásának szintén előfeltétele.); 3. összekapcsolódottságuk *a Szovjetunióban egyre gyorsabban fejlődő és erősödő szocializmussal* (a Szovjetunió tényleges segítségének gyakorlati lehetősége); 4. összekapcsolódottságuk az imperializmus egyre élesedő belső ellentétével és a kirobbanáshoz közeledő *ellentétével a Szovjetunióval szemben*.

4. A III. Internacionálé

Ezek a körülmények határozzák meg a III. Internacionálé *visszatérését* Marx és Engels politikájához a gyarmati kérdésben is. De ezek a körülmények és helyes megismerésük azt is jelenti, hogy itt *nem egyszerű visszatérésről* van szó. Az imperialista fejlődés az *osztályháború homlokterébe* emelte a gyarmati kérdést. Lenin és vezetése alatt a III. Internacionálé most már elméletileg *konkréten* kapcsolta bele a gyarmati fejlődés elemzését az imperializmus gazdasági és politikai egészének rendszerébe. Gyakorlatilag pedig belekapcsolta a gyarmati népek felszabadulási harcát a *világforradalom stratégiájába* mint a proletariátus felszabadulási harcának konkrét és szerves alkotórészét. A II. Internacionálé pedig, minthogy elmélete *szöges*

ellentéte a Marx elméletének, gyakorlatában is mindig világosabban és nyíltabban az imperialisták gyarmati kizsákmányolásának aktív támogatója lett.

A Kommunista Internacionálé első kongresszusa a gyülekezés, a rádiónívás kongresszusa volt. Még csak az összes fejlett kapitalista államok sem küldtek kommunista küldötteket, de egyes gyarmati népek (Kína, Korea, Perzsia) már elküldték képviselőiket. Ennek a kongresszusnak felhívása már határozottan hangsúlyozta, hogy a gyarmati kérdés „nem zöldasztalok mellett, hanem magukban a gyarmatokban van napirendre tűzve”. És odakiáltja a világ összes dolgozóinak:

„Afrika és Ázsia gyarmati rabszolgái! A proletariátus diktatúrájának kikiáltási órája Európában a ti felszabadulástok órája is lesz!”

A második kongresszus, mely egész sor kérdésben alapozza meg a Kommunista Internacionálé elméletét és gyakorlatát, ebben a kérdésben is döntő eredményeket hozott. A második kongresszus nagy gyarmati vitája, melyben már számos gyarmati nép kommunista pártjainak képviselője vett részt (Kína, Korea, Perzsia, India, Holland-India, Írország, amerikai négerék, Törökország), Lenin és Roy elvtársak téziseiben elméleti alapot adott a kommunista politikának a kérdés egész komplexumát illetően.

Csak a legfontosabb kérdésekre hívjuk fel a figyelmet e helyütt.

Először: a világ elnyomó és elnyomott népekre oszlik fel. Aki ezt a tényt nem ismeri fel, és nem cselekszik ellene, nem lehet forradalmár. Az angol, francia, holland stb. munkásnak tudnia kell, hogy ha nem küzd aktíve „saját” nemzetének gyarmati uralma ellen, vagyis nem köt aktív szövetséget a fellázadó gyarmati népekkel (bármilyen is legyen a lázadók osztályösszetétele), objektíve támogatója lesz a gyarmati elnyomásnak.

Másodszor: a gyarmati népek túlnyomó többsége parasztokból áll. Forradalmi mozgalmak tehát *nemzeti forradalmi mozgalmak* lesznek. Ezeket a kommunistáknak támogatniuk kell.

Harmadszor azonban: Lenin világosan megkülönböztette a „nemzeti forradalmi” mozgalmakat a „polgári demokratikus” mozgalmaktól. Világosan rámutatott annak lehetőségére, sőt nagy valószínűségére, hogy a gyarmati népek burzsoáziája átpártol a gyarmatosító burzsoáziához, összejátszik vele a forradalom ellen. De Lenin ebben a bonyolult helyzetben megmutatja a gyakorlati utat:

„A kommunisták a polgári szabadságmozgalmakat a gyarmatokban csak akkor támogathatják, ha azok igazán forradalmiak, ha képviselőik

nincsenek ellene annak, hogy mi a parasztságot és a kizsákmányoltak nagy tömegeit forradalmi értelemben neveljük és szervezzük.”⁸

Ily módon – negyedszer – éppen a nemzeti forradalmi mozgalmakkal való összefüggés és azok támogatása az alapja a gyarmati forradalmi mozgalmak *szociális forradalomba való átcsapásának*. Míg a Serrati-féle „tisztá” proletárforradalom sohasé következik be, addig Lenin elvtárs világosan kifejti:

„Ha a győztes, forradalmi proletariátus rendszeres propagandát szervez, és a szovjetkormányok minden eszközzel segítségükre sietnek, akkor helytelen az a feltevés, mintha az ilyen népek számára a fejlődés kapitalista stádiuma elkerülhetetlen lenne... Törekednünk kell, hogy a haladott népek munkásságának segítségével az elmaradt országok a tanácsrendszerhez és a fejlődési szakaszok egész során keresztül a kapitalista rendszer elkerülésével a kommunizmushoz jussanak.”⁹

5. A fejlődés és perspektívái

A Komintern második kongresszusa a fejlődés viszonylag hosszú idejére pontosan megszabta a cselekvés irányait. Sem a későbbi kongresszusok és kibővített végrehajtó-bizottsági ülések, sem a keleti népek külön kongresszusai (Közel-Kelet: Baku 1920, Távol-Kelet: Moszkva 1922) nem változtattak semmit a második kongresszus *elvi* irányvonalán. Persze annál több gyakorlati tapasztalattal gazdagították az ott lefektetett elméletet. A fejlődés objektív nagy méreteit éppen az mutatja, hogy a Komintern most már mindinkább konkrét és aktuális kérdéscsoportokra, egyes kommunista pártok fejlődésére, nemzeti felszabadulási küzdelmek forradalmi irányban való fejlesztésére összpontosíthatja erejét.

A forradalmi helyzet fejlődése a legteljesebb mértékben igazolta Leninnek és a bolsevikieknek már a háború előtt megrajzolt perspektíváját, melyet aztán a Komintern is magáévá tett. A gyarmatok forradalmi mozgalmai úgyszólván egy percre sem csendesedtek le. A győztes török szabadságharcot, Perzsia és Afganisztán küzdelmeit az angol, Marokkó és Szíria harcait a francia fennhatóság ellen folytatták. Irak ma sem csendesedett le igazán, és az arabs-félszigeti nemzeti egyesülési mozgalom csak most van igazán kialakulóban. Indiában és Egyiptomban a forradalmi mozgalom kimélyülése és elszélesedése a tömegekben – mint a Komintern ezt előre megmond-

ta – az angol burzsoáziával való paktálásra vitte a hindu s egyiptomi burzsoáziát. Ezek a paktumok ideig-óráig a forradalmi mozgalom ellankadását eredményezték, annál is inkább, mert a „hazai” és „idegen” burzsoázia most már közös terrorral fekszik rá a forradalmi munkásmozgalomra. Tartós megnyugvást azonban – az objektív érdekellentétek kiegyenlíthetlensége miatt – sem a paktumok, sem az elnyomatás nem eredményezett.

És míg a legelmaradottabb földrészben, Afrikában csak lassan indul meg a forradalmi mozgalom, addig a legfejlettebb kapitalista állam, az Egyesült Államok most veti magát bele teljes erővel a gyarmatosító imperialista politikába. Felhasználja az angol kapitalizmus gyengülését, a csökkenő tőkeexportot magukba az angol gyarmatokba is, és gazdasági kapcsolatokkal vonja magához az angol gyarmatokat (főleg Kanadát, de Ausztráliát és Dél-Afrikát is). Gazdasági eszközökkel vegyes erőszakkal fejt ki befolyását Dél-Amerikára, ahol szintén a hanyatló angol imperializmust szorítja vissza. Nyílt erőszakkal hódít tért Közép-Amerikában. Panama teljes és Nicaragua részleges bekebelezése után előbb-utóbb Mexikó került a sorra az amerikai imperializmus hódító útján. Mivel itt nagyszámú és tömegeiben legalább részben öntudatra ébredt munkásságról és parasztságról van szó, a közeljövő egyik nagy gyarmati összeütközése itt várható. (Az összeütközés kitörését egyszerre lassítja és mélyíti az itt kiütköző japán–amerikai ellentét.)

Nem szorul bővebb kifejtésre, hogy a Komintern politikájának igazi próbaköve és igazolása a legnagyobb elnyomott nép: Kína. A kínai nemzeti forradalom, ha nem napok vagy hónapok múló sikerének szempontjából nézzük, teljes igazolását mutatja a II. kongresszus elvi állásfoglalásának és a Komintern rajta épült politikájának. Fellendülések és bukások után, mely utóbbiakat mindig a polgárság és kispolgárság kis részének az imperializmushoz való átpártolása eredményezte, ma Dél-Kínában – kommunista vezetés alatt – hatalmas paraszt- és munkásmozgalom van kialakulóban. Jelszavául a Lenin 1905-ös jelszavát, a munkások és parasztok (Kínában: „és kispolgárok”) demokratikus diktatúráját tűzte ki. A forradalom menete világosan mutatja, hogy Dél-Kínában, majd egész Kínában a kizsákmányoltak nagy tömegeit csak e jelszó egyesítheti: *harcra az imperializmus ellen!* Ez a harc azonban csak úgy vívható meg, *ha egyszerre mind harc a hűbériség maradványai ellen, harc a „hazai” kapitalizmus ellen is.*

A kínai forradalom nemzetközi jelentőségét világosan mutatták a hatása alatt kitört gyarmati felkelések (Szumátra, Jáva), az a mélyre-

ható erjedés, amelyet az indiai, indokínai szabadságmozgalmakban előidézett. Mutatta az a meredek fellendülés, amely a kínai *munkás-mozgalmon* (úgy kommunista párt, mint szakaszervezet) végigfutott, az az igazi internacionalista szellem, mely a távol-keleti munkás-mozgalom tekintélyes részében megnyilvánult (csatlakozás a vörös szakszervezeti Internacionáléhoz). És mutatja az a hatás, amelyet az imperialista hatalmak politikájára gyakorolt. Ma a Szovjetunió mellett Kína az a pontja a világnak, ahol a világháború kitérésének időpontja és frontjai kialakulnak.

A kínai kommunista párt számra¹⁰ ma is kicsiny, és ideológiai tisztaságát is csak súlyos veszteségek árán nyerte el. Ez a fejlődés tipikus az összes gyarmati országokra. A szervezkedés – a legtöbb helyen még a szakszervezeti is – az illegalitás nehézségeivel vagy a faji előítéletek bénító hatásával küzd. De a forradalom tüzeiben megacélosodott, viszonylag kicsiny proletariátus kis pártjai megtanulják a milliós paraszti tömegeket forradalmi harcokba vezetni. Kína útja éppen úgy mutatja az utat a többi elnyomott népeknek, mint ahogy Oroszország fejlődési útmutatója volt Kína fejlődésének. Éppen azért, mert egyik fejlődése sem mechanikus másolata a másiknak, hanem különböző láncszemei ugyanannak a dialektikus folyamatnak: *a szocializmus konkrét megvalósításáért vívott küzdelemnek.*

Szerkesztői jegyzetek

- ¹ A cikk második darabja egy sorozatnak, amelyet Landler Jenő cikke indít (*Október: a Kommunista Internacionálé szülőanyja*, I. Nyugaton, uo. 105–110.), és amelyben a harmadik cikk Szántó Béla [*Október hatása*] *A szakszervezetekben* c. írása; az *Október hatása Keleten* cím a lap élőfejében áll, a Lukács-írás fölött csak annyi szerepel: Lukács György: Keleten.
- ² Karl Marx: *Az indiai brit uralom várható eredményei*, MEM IX., 213. [„Az indiaiak mindaddig nem fogják learatni a gyümölcsét azoknak az új társadalmi elemeknek, amelyeket a brit burzsoázia elhint közöttük, amíg az ipari proletariátus magában Nagy-Britanniában nem szorítja ki a helyükről a mostani uralkodó osztályokat, vagy amíg a hinduk maguk nem lesznek elég erősek ahhoz, hogy végképp lerázzák az angol igát.”]
- ³ Marx Engelshez 1858. október 8-án, MEM XXIX., 339. [„Nem tagadhatjuk, hogy a polgári társadalom másodszer élte át a maga XVI. századát, olyan XVI. századot, amelytől remélem, hogy éppúgy megkondítja fölötte a lélekharangot, ahogyan az első annak idején életre hívta. A polgári társadalom tulajdonképpeni feladata, hogy létrehozza, legalábbis körvonalaiiban, a világgpiacot és egy ennek bázisán nyugvó termelést. Minthogy a föld kerek, Kalifornia és Ausztrália gyarmatosításával és Kína meg Japán feltáráásával ez a feladat nyilván befejeződik. A súlyos probléma

számunkra ez: a kontinensen küszöbön áll a forradalom és nyomban szocialista jelleget is fog ölteni. Vajon nem fogják-e szükségszerűen eltiporni ebben a kis zugban, mikor sokkal nagyobb területen a polgári társadalom mozgása még emelkedő irányú?”]

- ⁴ Marx Ludwig Kugelmanhoz 1869. november 29-én, MEM XXXII., 627. [Mindinkább arra a meggyőződésre jutottam – és most az a fődolog, hogy ezt a meggyőződést beleverjük az angol munkásosztályba –, hogy a munkásosztály itt, Angliában soha nem cselekedhet valami döntő dolgot, amíg Írországra vonatkozó politikáját a leghatározottabban el nem választja az uralkodó osztályok politikájától úgy, hogy nemcsak közösséget vállal az írek ügyével, hanem éppenséggel kezdeményezi az 1801-ben létrehozott Unió felbontását és szabad föderális viszonyral való helyettesítését. Mégpedig ezt nem mint az Írország iránti rokonszenv ügyét kell szorgalmazni, hanem mint az angol proletariátus érdekében fogant követelést. Ha ez nem történik meg, akkor az angol nép az uralkodó osztályok járszalagján marad, mert neki velük közösen Írország ellen kell arcvonalat alakítania. [...] Minthogy pedig az angol munkásosztály feltétlenül a döntő súlyt veti a társadalmi felszabadulás serpenyőjébe, itt kell a dolgot megfogni. Az angol köztársaság Cromwell alatt valójában Írországon szenvedett hajótörést. Non bis in idem!”]
- ⁵ Karl Marx: *Bizalmas közlés*, MEM XVI., 405. [„A Nemzetközi Szövetség álláspontja az ír kérdésen tehát teljesen világos. Legelső feladata, hogy meggyorsítsa a társadalmi forradalmat Angliában. E célból a döntő csapást Írországban kell mérni.”]
- ⁶ A herero lázadás (majd az azt követő nama fölkelés) leverésére Németország 1904-ben Lothar von Trotha tábornok vezetése alatt tízezres hadsereget küldött Német Délnyugat-Afrikába (Namíbiába); az 1908-ig elhúzódó megtorló akciók során elpusztult mintegy nyolcvan-százezer afrikai, a herero őslakosság 80, a namák 60 százaléka.
- ⁷ Az eredetiben: megszavazásával.
- ⁸ V. ö. LÖM XLI. k., 231.
- ⁹ Uo. 233.
- ¹⁰ Az eredeti megjelenésben hibásan: számára.